

Tóth Lajos

AZ OKTATÁSFEJLESZTÉS STRATÉGIÁJA ÉS FŐBB CÉLJAI

Az oktatásfejlesztés alapvető irányzata az oktatási (közoktatási) rendszer tökéletesítése, illetve egy korszerű, rugalmas, a társadalmi követelményekhez alkalmazkodni képes, a függőleges és vízszintes átjárhatóságot biztosító és minden szempontból hatékony oktatási rendszer kialakítására való törekvés. Minden átfogó oktatási reformnak ez a kiindulópontja és legnagyobb próbaköve. Ezzel szoros összefüggésben van a különböző szintű és típusú oktatási-nevelési intézmények (munkaszervezetek) új, korszerű modelljének tudományos megalapozása és kimunkálása. (Erről bővebben a *Létünk* 1983/6. számában írtam *Az oktatásfejlesztés útjai és távlatai* címen).

Mindez azonban lényegében csak „keret”, szervezeti forma, amelyben a korszerű és eredményes oktató-nevelő munka alapvető feltételeit alakítják ki. A rendszer és az egyes alrendszerek hatékony működéséhez, állandó fejlődéséhez több más tényezőre (feltételre) van szükség, és rendkívül fontos a fejlesztés stratégiájának a minél megalapozottabb kialakítása. Előző tanulmányomban felöleltem az irányítás, az igazgatási rendszer tökéletesítésének irányzatát, és felsoroltam az iskola belső átalakulásának néhány jelentősebb mozzanatát. Fejtegetéseimet ezzel a belső, ún. *pedagógiai reformmal* folytatom.

Az illetékes fórumok már régóta hangsúlyozzák, hogy ezen a téren érezhető lemaradás tapasztalható – a belső átalakulás és fejlődés nem tudott lépést tartani a külső átalakulással, az oktatási rendszerben végbemenő változásokkal. Ebben mindenképp az oktatás igazgatási rendszerének a fogyatékosai jutnak kifejezésre, amely maga is változott. Mivel azonban az újonnan megalapozott oktatási rendszer is jelentős átalakításokra szorul, és az új iskola modelljének a körvonalai is csak most rajzolódnak ki, voltaképpen úgyszólván minden irányban és téren a reformmozgalom összehangoltabb folytatásáról és megfelelő mederbe való tereléséről, irányításáról van szó.

Az elsődleges fejlesztési célok között, a felsoroltak mellett, igen fontos helyet foglal el: *az oktató-nevelő munka korszerűsítése – a modern oktatási (és nevelési) technológia bevezetése és tökéletesítése.*

Ez magában foglalja a korszerű technikai eszközök, információhordozók széles körű alkalmazását, az oktatás individualizálását és a differenciálást lehe-

tövé tevő új szervezeti formák elterjedését, az oktatási és nevelési módszerek korszerűsítését, a folyamatok tudatosabb, ésszerű szabályozását, a tanuló és a pedagógus szerepének megváltozását stb.

Az eddig kialakult folyamatok gyorsítása céljából feltétlenül szükség van:

1. *Az oktatástechnológia hosszú távú stratégiai fejlesztésének kidolgozására*, ami felölelné:

a) A korszerű tanítási eszközök és objektumok széles körű, rendszeres elterjesztését és alkalmazását, valamint a tanulás korszerű modelljeinek felhasználását az oktató-nevelő munka minden fokozatán és területén. Az iskolák (és egyetemek) ilyen eszközökkel való ellátása az elfogadott normatívák szerint, megfelelő fázisokban valósulna meg. Már a közeljövőben nagyobb hangsúlyt kellene helyezni a televízió, a film (oktatófilmek) alkalmazására, és előkészületeket tenni a számítógépek (mikroprocesszorok) kötelező bevezetésére az oktatásban;

b) Innovációs központok kialakítását és működtetését a köztársaságokban és tartományokban, illetve ilyen „alközpontok” megszervezését a pedagógiai intézetekben. Ezek a központok egyben magukra vállalnák a pedagógusok képesítését (továbbképzését) e korszerű eszközök és objektumok felhasználására, valamint szükséges információkkal látnák el az iskolákat;

c) megfelelő publikációk kiadását és terjesztését, és

d) a szükséges káderek képzését és továbbképzését, akik az oktatástechnikára, programozásra stb. specializálnák magukat.

2. *Az óra- és tantervek, valamint nevelési tervek korszerűsítésére.*

Ezen a téren mindenképp új, korszerű eljárás mód kidolgozására volna szükség, amely sok új elemet tartalmazna. Ugyanakkor halaszthatatlan feladatnak tartom a tantervek funkciójával és jellegével kapcsolatos kérdések tisztázását, ami egyben a tantervelmélet fejlesztését is szolgálná. Ehhez igen sok belföldi és külföldi tapasztalat áll a rendelkezésünkre, aminek a szelektív felhasználása hozzájárulhatna sok többé-kevésbé elavult elméleti tétel túlhaladásához és a tantervkészítésben tapasztalható bizonytalanság kiküszöböléséhez. Vitán felüli, hogy ma már korszerű, jórészt új típusú tantervekre van szükség (ezáltal maga az elnevezés is részben elavulttá válik), amely a pedagógusok számára, egyrészt nagyobb szabadságot, mozgásteret, másrészt szilárdabb támpontot nyújt az oktató-nevelő munka egész folyamatának a megszervezésében. Ezek az elsajátítandó alaptudás mellett nagyobb hangsúlyt helyeznek majd a készségek, jártasságok, szokások kialakítására, az általános és különleges képességek fejlesztésére, általában a személyiség egészének alakítására.

Az oktató-nevelő munka és az egyes *tantárgyak céljainak és feladatainak* a meghatározása a régóta vajúdo (vagy sok töprengést, vajúdot előidéző) kérdések közé tartozik. Ezen a téren sok az egy helyben topogás, az ingadozás, a kiútkeresés. Nehéz a célok, feladatok, részfeladatok és az ún. operatív feladatok közötti viszonyt, kapcsolatot elfogadhatóan meghatározni, általában pontos definíciókat adni. Ezért rendkívül fontos feladatnak tartom, hogy ehhez a kérdéskomplexumhoz, e kérdések tudományos tisztázásához kellő alaposággal lássunk hozzá. A kérdés egyszerűsítésére vagy a rész megoldásokra való törekvés nem járhat eredménnyel. Ezt a maga bonyolultságában lehet csak fel-

ölelni. Ebből a szempontból hasznos figyelmeztetésül és útmutatásul szolgálhat B. S. Blomm chicagói professzor és munkatársainak a nevelési célok taxonómiájára, sajátságos osztályozására (klasszifikációjára) tett kísérlete, amely a kognitív (megismerési), affektív (érzelmi) és a pszichomotorikus tartományival a személyiségfejlesztés sok fontos elemét öleli fel. A kognitív szférában a következő oktatási-nevelési feladatokra összpontosul: ismeretszerzés, megértés, alkalmazás, analízis, szintézis és értékelés.

Ezzel párhuzamosan, illetve jórészt erre alapozva az Egyesült Államokban kialakult egy sajátságos új tantervtípus, a curriculum, amely már nem tartalomközpontú, hanem felöleli egy tantárgy tanításának egész eszközszerét (a tanítási órák céljait, eljárásait, munkaformáit, a megfelelő forrásmunkákat, tanítási eszközöket, ellenőrzőlapokat, tesztgyűjteményt). Nyugat-Európa egyes országaiban ezt a típust később némileg átformálták, idomították, és sok országban a tantervi újítások kiindulópontjává vált.

Az utóbbi időben nálunk is próbálkoznak a kibernetika alkalmazásával és az oktatás tartalmának modellezésével, de ezek a korszerű törekvések egyelőre még nemigen jutottak el a tantervkészítés hivatalos „műhelyeibe”.

Visszatérve a célok és feladatok, a célrendszer kialakításának időszerű kérdésére, egyetértésemet fejezem ki azokkal, akik a minél körülhatároltabb, konkrét és reálisabb, tehát megvalósítható célmegjelölés mellett foglalnak állást. A szabatoság és konkrétság, természetesen, csak az általánostól az egyedi felé haladva juthat mindinkább kifejezésre.

Először mindig *a nevelés általános vagy alapcéljait határozzuk meg*, amelyek háttérében társadalmunk embereszménye „húzódik meg”. Itt nagy szükség van a reális, frázismentes, nem deklaratív jellegű célmeghatározásra. Ha tehát a személyiség sokoldalú fejlesztéséhez még nem rendelkezünk a szükséges feltételekkel (elsősorban a munka és a munkamegosztás uralkodó jellegénél fogva), akkor helyesebb (egyelőre) a több oldalú, harmonikusabb személyiségfejlesztést tűzni ki célul. Ezeknek a legáltalánosabb nevelési céloknak a meghatározásakor azonban figyelembe kell venni az öngazgatási társadalom sajátosságából, a munka felszabadítása és az ember elidegenedésének megszüntetéséből eredő törekvéseket, valamint az ember helyét és szerepét a társadalmi életben. Ebből természetszerűleg ered, hogy társadalmunknak nem alattvalókra, erkölcsi „nullákra”, hanem önálló, szabad, bíráló szellemű polgárookra s egyben jó, alkotó szellemű dolgozókra van szüksége.

A célok második kategóriájába *a különleges célok* tartoznak, amelyek az oktató-nevelő munka célkitűzéseit tartalmazzák az oktatás egyes fokozataira, illetve az egyes iskolatípusokra vonatkozólag. Lényegében itt az általános célok „lebontásáról” van szó, amelyekben sűrítve fellelhetők társadalmunk értékrendje és elvárásai, valamint a fiatalság valódi művelődési-képzési szükségletei.

Az egyes tantárgyak esetében már nem célokról, hanem közvetlenül megvalósítandó *oktatási-nevelési feladatokról*, minél konkrétan meghatározott feladatcsoportról beszélünk, amelyek a tárgyi (informatív) feladatok mellett magukban foglalják a funkcionális (formatív) és a nevelési feladatokat – a személyiségfejlesztés kognitív, affektív és pszichomotorikus szféráit –, tehát az

egyes tantárgyak összefeladatát, miáltal jellegüknek megfelelően hozzájárulunk a tanulók személyiségfejlesztéséhez.

Ezeknek a feladatoknak a meghatározása sosem könnyű, de a szakoktatásban (szakmai képzésben) sokszor igen összetett munkát igényel. Itt elsősorban az ún. *szakmai profilból* (káderprofilból) kellene kiindulni, amit a gazdaságban és a gazdaságon kívüli tevékenységekben határoznak meg (vagy legalábbis körvonalaznak), figyelembe véve az egyes profilok „elhalását” és új profilok kialakulását, tehát a fejlődés távlatait is a munka egyes területein. Ennek alapján lehet aztán meghatározni az ún. *képzési profilt*, amely az egyes foglalkozási ágak (szakmák) vagy több rokonszakma közös képzési elemeit (szakismeretet, készséget, jártasságot, képességet, attitűdöt stb., illetve azok fejlesztését) tartalmazza. Az így szervezett munka szilárd alapot nyújt az óra- és tantervek kialakításához, ami elsődlegesen pedagógiai feladat, de a szűkebb szakmai tudás és tapasztalat is fontos szerephez jut benne. A különböző profilú szakemberek (pedagógusok, pszichológusok, mérnökök, közgazdászok) ilyen értelemben a tantervjavaslatok kidolgozásában szerencsésen kiegészíthetik egymást. Ezt elég sok pozitív példa is alátámasztja, bár itt mindig, minden résztvevővel szemben fontos követelmény az alapvető pedagógiai tájékozottság, a tantervelmélet bizonyos fokú ismerete.

Ezen a téren szervezett elméleti és gyakorlati erőfeszítésekre van szükség – egy magasabb, elfogadhatóbb minőségi szint elérése céljából.

Nagy szükség van továbbá az elmélet állandó gazdagítására, fejlesztésére, amit pedagógiai (módszertani) kísérletek megszervezésével, a gyakorlati tapasztalatok és a rendelkezésre álló elméleti vívmányok tudományos értékelésével (és újraértékelésével), tudományos és szakmai viták, eszmecserék élnékítésével lehet elérni.

Mivel nálunk a tantervkészítés problematikája sűrűn kerül napirendre (elég gyakran kerül sor az egyes tantervek módosítására, javítására és új tantervek kidolgozására), bizonyos, a tapasztalatokon és elméleti tételeken alapuló *követelményeknek és elvárásoknak* halogatás nélkül eleget tehetnének mindazok, akiket ebbe a felelősségteljes munkába bárhol bevonnak. Ezek közül a következőket emeljük ki:

a) Az óraterv és tanterv (az időkeret és a tartalom) között nagyobb összhangot kellene teremteni – az oktatási feladatok megvalósítására szükséges időt reálisabban tervezni.

b) Az óra- és tanterveket egy kialakított célrendszerre alapozni, a tartalom meghatározásánál figyelembe venni az oktatás permanens jellegét, az egyes információk (ismeretanyag) elsajátításának fokozatát s a személyiségfejlesztés egészét. Ez egyben lehetővé tenné az eddigi tipikus fogyatékoságok (maximalizmus, enciklopedizmus, intellektualizmus) kiküszöbölését.

c) Nagyobb gondot kellene fordítani a tananyag szerkezeti kialakítására, az egyes témakörök és gócpontok szerinti koncentrációjára, szem előtt tartva a legújabb tudományos és technikai vívmányokat, az egyes tudományágazatok és tantárgyak közötti kölcsönhatást, kapcsolatot és ezáltal kellő figyelmet szentelni a vízszintes és függőleges korrelációnak a tantervekben. A tananyag helyes strukturálásával lehetőséget kell teremteni az átjárhatóság elvének meg-

valósítására. A jövő szakembereinek szociális mobilitását viszont a szélesebb profilú képzéssel lehet jól megalapozni.

Már a közeljövőben, a szükséges kísérletezésre alapozva sor kerülhet bizonyos rokon tárgyak integrációjára, de az integrációt, mint elvet, addig is kívánatos volna széles körűen alkalmazni az oktatás folyamatában.

d) Az egyes tantárgyak tanterveinek tartalmazniuk kell meghatározott követelményeket (a minimumot és a maximumot), valamint kiegészítő anyagrészeket, amelyeket az emelt szintű oktatásban is fel lehet használni.

Mindezt már a tantervi koncepciókban elő kell irányozni.

A tantervkészítés rendszerint az előző tantervek elemzésével, értékelésével kezdődik, és az ilyen koncepciók kimunkálásával folytatódik. Ez szükségessé teszi a rendelkezésre álló elmélet részletes (és bíráló) megismerését, illetve alkalmazását. Mindez még az *előkészítő fázisban* történik, amelyben kialakulnak a megfelelő munkacsoportok és köztük (bennük) munkamegosztás jön létre. Azután lehet hozzálátni a tantervjavaslatok elkészítéséhez, amelyeket közvitára bocsájtanak. Fontos, hogy a közvitát jól készítsék elő és szervezzék meg, hogy a résztvevőknek rendelkezésére bocsássák a szükséges információkat és támpontokat (kritériumokat). Ebbe a munkába (még a közvitát megelőzően) hasznos bevonni ismertebb pedagógusokat, tudósokat és az ő véleményezésüket is mindenki számára hozzáférhetővé tenni.

Az elhangzott és benyújtott bírálatok és javaslatok alapos elemzése után kerülhet sor a tantervtervezet elkészítésére, amelyet az illetékes öngazgatási szervhez nyújtanak be jóváhagyásra (ezt megelőzően a megfelelő bizottságok is véleményezik a tervezetet). Nagyon fontos, hogy az egyes szervek és bizottságok munkája között koordináció jöjjön létre, és hogy ezt az egész bonyolult folyamatot jól megszervezzék.

Ma már a rendelkezésünkre állanak a *tantervek értékelésének* különböző elméleti alapjai (K. Steik, 1977. Ballér E. 1978. stb.), amelyeket ebben a munkában felhasználhatunk.

A tantervkészítés a jövőben nem lehet csak egy intézmény (pedagógiai szakszolgálat) ügye és feladata. Ebbe be kell vonni a szakértők és tudósok széles körét, és erre mindig mint rendkívül fontos feladatra kell tekintetni, amely az erők nagyobb összefogását és magas fokú kreativitást követel meg.

Egy korszerű célrendszer, tartalom- és eszközszerkezet létrehozása jó alapot nyújtana a kapcsolatok és viszonyulások helyes kialakítására, a célok – feladatok – tartalmak – megvalósítás – értékelés relációján.

Az óra- és tantervek korrekcióját, tökéletesítését azonos elvek és követelmények szerint kellene végezni. A szakirányú oktatásban hasznosan lehetne felhasználni a társult munkától kapott visszajelzéseket az egyes tantervek megvalósításának minőségéről a szakemberképzésben.

3. A célrendszer és a korszerű tantervek kidolgozásával párhuzamosan hozzá kellene fogni egy átfogó *eszközrendszer* kimunkálásához, amely magában foglalná a tanulói és tanári (pedagógusi) segédleteket: a tankönyveket, kézikönyveket, munkafüzeteket, feladatlapokat, tantárgyteszteket, a legfontosabb tanítási eszközöket és objektumokat – mindazt, ami a tantervi követelmények megvalósításához szükséges – az egyes iskolatípusok és tantárgyak jellegének megfelelően.

Az alapvető tárgyi feltételek mellett szükség van a pedagógusok és más személyi tényezők (segédszemélyzet, specializált szakemberek), profiljának meghatározására is.

A fejlesztés stratégiai irányainak és céljainak sorában külön kiemeljük: az *esélyegyenlőség biztosítását a tanulók számára az oktatási rendszerben*. Ez feltételezi a tanulók *szociális helyzetének* (egyenlőtlenségének) hatékonyabb megoldását, és egyben a *dualizmus maradványainak megszüntetését is*.

A tanulók szociális helyzetét túlnyomórészt a szülők szociális státusa határozza meg, amely rendszerint szoros összefüggésben van az ő képzettségi, illetve műveltségi szintjükkel. Ez mai viszonyaink között még gyakran gátolhatja a gyermek adottságainak, lehetőségeinek kibontakozását, és hatással van az „önkép” kialakulására, ambícióinak, aspirációjának alakulására. A beiskolázásnál, tehát a startnál ez (egyed, főleg külföldi vizsgálódások eredményeiből következően – Gázsó F., 1976. és mások) elsősorban az alapvető készségek (mindenekelőtt a beszédképesség) fejletlenségében, valamint az ilyen gyermek alacsonyabb szintű megfigyelőképességében és felfedezésében, befogadásában jut kifejezésre. Amennyiben ezt a hátrányt idejekorán (tehát már az iskoláskor előtt, illetve mindjárt a beiskolázástól kezdődően) nem pótolják, a gyermek ennek gátló következményeit esetleg egész iskoláztatása folyamán, sőt egész életében magában hordhatja.

A szociális különbségek gyökerei igen mélyek. A kérdést a közoktatásügy nem oldhatja meg, de jelentősen hozzájárulhat az abból eredő nevelési-oktatási hátrányok enyhítéséhez, majd kiküszöböléséhez. Ennek egyik feltétele, hogy minden gyermeket legalább hatéves kortól felöleljenek az iskoláskor előtti neveléssel. Vajdaság ezen a téren figyelemre méltó haladást ért el.

A kérdés bonyolultsága és időszerűsége egyes tudósokat és szakembereket egy olyan ún. *kompensációs beiskolázási modell* elméleti megalapozására ösztönzött (Nagy J., 1974., M. Juhas, 1983.), amelyet a beiskolázásnál, illetve már azt megelőzően eredményesen lehetne alkalmazni. Nagy József meggyőzően mutat rá a hagyományos, évfolyamok szerinti beiskolázás káros következményeire, amelyek elsősorban a tanulók szociális mobilitásának és a hatékonyságnövelésnek akadályozásában nyilvánulnak meg.

A kérdés hosszú távú megoldása céljából tehát mélyreható változásokra van szükség. Közvetlen feladataink közé tartozik, hogy a társadalom összes érdekelt szervének (külön a helyi közösségek) mozgósításával, bevonásával az óvodákban és iskolákban, illetve környezetükben, biztosítsunk olyan feltételeket, amelyek nagyobb lehetőséget nyújtanak oktatási-nevelési intézményeink szociális funkciójának hatékonyabb ellátására.

Az általános iskolákban már eddig is jelentős lépéseket tettek ebben az irányban. Az anyagi segítségnyújtás (ingyenes iskolafelszerelésben, ruházatban, uzsonnában stb.) azonban nem elegendő. Igen fontos, hogy a fejlődésükben többé-kevésbé lemaradt gyermekeknek, akiknek nevelése kétes körülmények között folyik, nagyobb segítséget és támpontot nyújtsanak a tanulásban és személyiségjegyeik formálásában. Az egésznapos benttartózkodás ebből a szempontból számukra sokkal előnyösebb lenne.

A szakirányú oktatás közép- és felső fokán a diák-, illetve egyetemista ott-

honok szélesebb hálózatának kiépítésére és a kölcsönnyújtás és ösztöndíjazás egységes és serkentőbb rendszerének kialakítására, vagyis a meglévő tökéletesítésére volna szükség.

Az oktatásfejlesztés felvázolt irányzatait és céljait csak megfelelő *feltételek* között lehet rövid-, közép- és hosszú távon megvalósítani. Ebből a körből három fontos stratégiai irányzatot és célt tartok rendkívül fontosnak és időszerűnek.

Első: a korszerű és a szükséges minőségi szintet elérő pedagógus és iskola, illetve közoktatásügyi vezetők biztosítása.

Régóta hangoztatott igazság, hogy jó pedagógusok és vezetők nélkül semmiféle reformcélokat és figyelemre méltó fejlődést sem lehet elérni. Ezért már több mint egy évtizede a különböző hivatalos határozatokban többször rámutattak a pedagógusi pálya vonzóságának fontosságára, vagyis, hogy olyan körülményeket kell kialakítani, amelyekben ez a pálya a tehetséges ifjak számára is vonzó lesz. Ezt eddig nem sikerült elérni: ezen a téren még mindig jórészt az ún. negatív szelekció érvényesül. Sok fiatal a pedagógusi pályát csak mint „végső megoldást vagy kiutat” választja. Némi reményre jogosít fel, hogy a pedagógiai akadémiákra az utóbbi időben több kitűnő és jeles tanuló iratkozik be. Feltehetően szerényebb aspirációjuk, vagy esetleg szociális helyzetük vezérli őket ide.

Mindez szoros kapcsolatban van a pedagógusok társadalmi és anyagi helyzetével, amely nemcsak hogy nem kielégítő, hanem időnként (és helyenként) „süllyedő” tendenciát mutat.

Az is már sokszor elhangzott, hogy nekünk komplett, új profilú pedagógusokra van szükségünk. Lényegében egy korszerű pedagógusprofil (arculat) kialakításáról van szó, amelyhez a kiindulópontot a pedagógus jelenbeli és jövőbeli feladatköre szolgáltatja. Kétségtelen, hogy a pedagógus helye és szerepe az iskola és a közoktatásügy életében és működésében mind összetettebb lesz. A korszerű eszközök, a gép mindinkább segítőtársává válik, s ugyanakkor nevelői szerepköre növekszik. Mint a tanítás és tanulás folyamatainak legfőbb irányítója, szabályozója és tanítványai személyiségének formálója rendelkeznie kell olyan képességekkel és tulajdonságokkal, amelyek lehetővé és szükségessé teszik, hogy a megszokott, bejáródott, sokszor sablonos eljárások és kapcsolatok helyett tanítványai oktatásába és nevelésébe minél több eredeti és alkotó elemet vigyen be. Hogy tanítványai számára szilárd támponttá, jó segítőtárrá és sokszor megértő barátta válják. Az ő feladata tanítványai irányítása, különböző tevékenységekbe való bekapcsolása, a termékeny nevelési helyzetek kialakítása. Jó szervezőnek és megfigyelőnek kell lennie. Ugyanakkor korszerű általános műveltséggel, szakképzettséggel, pedagógiai-pszichológiai műveltséggel, haladó világnézettel, pozitív attitűdökkel stb. kell rendelkeznie. Mindez együttvéve képezi az alapot korszerű profiljának kialakításához, és ezt csak a pedagógusképzés korszerű rendszerében lehetséges megvalósítani.

Mit tett az oktatásirányítás rendszere eddig e célok elérése érdekében? 1977-ben egy Zomborban szervezett szimpozionon sok érdekes és eredeti el-

képzés született, amelyek hozzájárulhatnak a pedagógusképzés távlati fejlesztéséhez és egy jövőbe mutató pedagógusprofil tudományos megalapozásához. Gyakorlati megvalósítására, alkalmazására azonban nehezen kerül sor.

A hetvenes évek első felében Vajdaságban is az ötéves tanítóképzők helyébe főiskolai rangú pedagógiai akadémiákat szerveztek (ez a változás a Horvát és Szlovén SZK-ban sokkal előbb következett be), és a pedagógiai főiskolák megszüntetésével megvalósult az egyetemi szintű (egyszakos) tanárképzés, amely az általános és a középiskolák számára (egységesen) képez szaktanárokat. A szükséges nagyobb arányú belső változásokra, a pedagógiai reformra azonban még mindig várni kell, ami a felúton való megrekedést jelzi. Egyes egyetemi karokon a légkör sem megfelelő az ilyen nagyobb horderejű változásokra, az iskolák, a közoktatási rendszer szükségletei pedig ilyen változásokat sürgetnek. A kiút az új típusú pedagógusképző intézmények – pedagógiai karok – létesítésében van (ilyen karok Horvátországban már működnek), amelyek a kutatómunka, a továbbképzés és részben a kiadói tevékenység felöllesztésével egyben a pedagógiai központ szerepét is betöltik.

Számunkra sürgető társadalmi és közoktatásügyi szükséglet *a pedagógusképzés korszerű, átfogó (minden profilt magában foglaló) rendszerének, valamint a továbbképzés (specializáció) rendszerének kialakítása.*

Iskoláinkban, oktatási központjainkban és egyetemeken a tanárok ezrei úgyszólván semmiféle pedagógiai képzettséggel nem rendelkeznek, vagy az e téren szerzett ismereteik és tájékozottságuk olyan minimális, hogy szinte értéktelen, alig alkalmazható. Ebbe a kategóriába nemcsak a mérnökök, közgazdászok, agronómusok, orvosok tartoznak, hanem a pedagógusképző egyetemet végzett közép- és főiskolai (egyetemi) tanárok is, akik csak igen hiányos pedagógiai-pszichológiai képzésben részesültek (a szakvizsga ezen a téren alig pótol valamit). Habár ezt a hiányosságot egyesek igyekeznek némileg pótolni, ez közoktatásügyünk égető kérdései közé tartozik. Természetesen olyan pedagógusok is tanítanak, akiknek még a szakmai tudásuk is hiányos, avagy a pedagógusi hivatásba bele nem illeszthető tulajdonságokkal attitűdökkel) rendelkeznek. Ezért nem kell nagyon csodálkozni azon, hogy iskoláinkban (különösen középfokon) még mindig sok az ösztönösség, rögtönzés, ingadozás, a kétesen szervezett, többször alacsony hatásfokú tanítási óra és egyéb tevékenységi forma. Mindez függőségi viszonyban van egy kidolgozottabb, és mindenki számára kötelező *követelmény- és serkentő rendszerrel* is.

A továbbképzési rendszer kialakítása tehát – amely mindenkinek azt nyújtaná, amire a legnagyobb szüksége van, hogy komplett pedagógussá váljék – halaszthatatlan feladattá vált.

Sokkal többet kellene foglalkoznunk a közoktatási rendszer *vezető kádereinek* választásával, képzésével (képesítésével) és továbbképzésével is. Nálunk egyes pedagógusok máról holnapra igazgatókká, érdekközösségi titkárokká stb. válnak. Sokszor szinte váratlanul „pottyannak” bele az új pozícióba és feladatkörbe. Az ötvenes évek második felében Vajdaságban (Sremski Karlovcin) az iskolaigazgatók és tanügyi tanácsosok számára kialakult a továbbképzésnek egy igen hasznos állandósult formája, amely később, amikor mind nagyobb szükség volt rá, megszűnt. Ugyanakkor a gazdaságban a vezetőképző „iskolák”

egész sora alakult ki. Ezért nem kell csodálkozni azon, hogy sok iskolaigazgató és más vezetői poszton levő oktatásügyi vezető nehezen találja meg helyét és szerepét az iskola, illetve a közoktatás bonyolult rendszerében. Többek között ezzel magyarázható a fejlesztés, színvonalemelés szempontjából annyira fontos pedagógiai vezetés terén bekövetkezett hanyatlás vagy egy helyben topogás, bár ezt jórészt a már többször emlegetett követelmény- és serkentő rendszer hiánya is feltételezi.

Nekünk manapság sok jó iskolavezetőre, az oktatási rendszer irányításában fontos szerepet betöltő tanügyi vezetőre, valamint sok jó pedagógusra van szükségünk. Ehhez feltétlenül szükség van a rendszeres egyéni és kollektív továbbképzésre, a szakmai és emberi tökéletesedésre – az irányított önképzés és az önkéntes önnevelés rendszeresítésére. Az oktatásügyben és külön az oktató-nevelő munkában ez a fejlődés-fejlesztés alappillérei közé tartozik, amit semmivel sem lehet helyettesíteni vagy pótolni.

Második irányzat és cél: *A tudományos kutatómunka és kiadói tevékenység fejlesztése*

Úgyszólván minden emberi tevékenységnek van valami köze a tudományhoz és technikához. Az elmélet, a tudomány, a gyakorlat megfigyelésének, tanulmányozásának alapján jött létre és elsősorban a gyakorlat fejlesztéséhez nyújt támpontokat. A tudomány fejlődésében észlelhető lemaradás tehát hátráltatja az előrehaladást a munka egyes területein.

Az oktatató-nevelő munka mindenekelőtt a neveléstudományra, a pedagógiára támaszkodik, bár más tudományágak eredményeit is felhasználja. Ha itt bizonyos fokú lemaradás tapasztalható, annak a nevelés gyakorlata vallja kárát. Ezt persze azok, akiknek nem volt alkalmuk a „pedagógia közelségébe” kerülni, nemigen érzik, vagy egyáltalán nem akarják tudomásul venni. Saját pedagógiai gyakorlatukban jórészt (a hibák és próbálkozások egész halmazával tarkított) egyéni tapasztalataikra, esetleg mások jótanácsaira támaszkodnak. Nem nehéz felbecsülni, milyen következménnyel jár, ha a tanácsadók is az ilyen „sötétben botorkálók”, elméleti felkészültséggel nem rendelkező kollégák (még rosszabb esetben: vezetők) közül valók.

A pedagógia egyes ágazatainak – a neveléselméletnek, a szakmai képzéssel és a felsőoktatással foglalkozó ágazatainak stb. – lemaradására és annak káros következményeire már sokan rámutattak. Túlzás volna azért azt állítani, hogy a gyakorlat lemaradása ezeken a területeken kizárólag csak erre vezethető vissza. Hogy gátlólag, sőt bizonyos esetekben (egyes elemeinek elavultsága folytán) még félrevezetőleg is hat a gyakorló pedagógusok munkájára. Ez elfogadhatatlan: ebben az esetben szelektív, és minden esetben bíráló alkalmazásra (elfogadásra) van szükség. A társadalomtudományok ritkán nyújtanak kész, minden helyzetre érvényes megoldásokat, nem tölthetik be a „varázsvessző” szerepét.

A pedagógia némi lemaradása nemcsak nálunk következett be. Roger Gal neves francia pedagógus „Hol tart a pedagógia?” című művében már 1967-ben erre tett utalásokat. Az utóbbi időben pedig, amikor a fejlett és a fejlődő or-

szágokban is különböző reformmozgalmak alakultak ki az oktatás terén, különösen szembetünővé vált ez.

Tudományfejlesztésre tehát ezen a téren nagy szükség van, különben a lemaradás veszélye csak növekedhet. A fejlesztés alapvető irányvonalában az uralkodó nézetek eléggé közel állnak egymáshoz. Multi- és interdiszciplináris kutatásokra van szükség – hangoztatják, hiszem a lemaradás egyik oka éppen a pedagógia bezárkózottsága, bizonyos fokú izoláltsága volt. Egyaránt szükség van alapkutatásokra, alkalmazott és fejlesztő jellegű kutatásra, amit csak helyes kutatópolitikával, a folyamatban levő és jövőbeli pedagógiai kutatások célszerű irányításával és összehangolásával lehet megvalósítani. Eddig a kutatások száma is kevés volt, és az erők ezen a téren eléggé felaprózódtak. A megfelelő kritériumok és irányítási rendszer kialakulatlansága szabad teret nyitott az egyéni ambícióktól fűtött, többször kétes értékű kutatási tervezetek elfogadásának.

A tartományi és köztársasági tudományos érdekközösségek hivatottak a tudományos kutatómunka jobb megszervezésére és irányítására. Ezen a téren is szükség van a nagyobb tartomány- és köztársaságközi, tehát jugoszláv szintű együttműködésre és összefogásra. Ezt a felhalmozódott problémák sokasága és bonyolultsága, valamint a pedagógiai kutatóintézetek és a kutatók (tudományos munkatársak) kis száma még időszerűbb teszi. Ezenkívül tartahatatlanság és elfogadhatatlanság, hogy oktatási-nevelési rendszerünk továbbfejlesztéséhez és reformcéljainak hatékonyabb megvalósításához ne biztosítsunk szilárdabb, megbízhatóbb tudományos alapot.

A múlt és a lényegtelen kérdések felé való fordulás helyett elengedhetetlenül szükséges, hogy *a pedagógia elsősorban a jelen és a jövő felé forduljon*, és erejét, eszközeit a kulcskérdések, stratégiaileg alapvető célok tanulmányozására fordítsa. Ez kiindulópontul szolgálhat *a kutatás tartalmának (témáinak)* megválasztásában. Kétségtelenül még mindig keveset tudunk az emberről, személyiségének alakulásáról – az egyes tényezők és körülmények kölcsönhatásáról, amelyek meghatározott személyiségjegyek kialakításában, avagy „elfojtásában” szerepet játszanak. Bizonyos ezzel kapcsolatos törvényszerűségek további feltárására kell vállalkoznia a pedagógiai kutatásnak, más tudományágakkal (antropológiával, pszichológiával, szociológiával, fiziológiával, genetikával stb.) karöltve. Ezzel egyben megokoltuk az alapkutatások fontosságát.

A pedagógiai kutatásoknak a jövőben feltétlenül fel kell ölelniük:

– az oktatásügy rendszerbeli és szervezeti kérdéseit, az oktatásirányítás rendszerét;

– az új, korszerű iskola modellezését, kialakítását;

– az oktatás finanszírozását, a szabad munkacseré megvalósítását;

– a tanulók, a pedagógusok, az iskolák munkájának értékelését, és az ún. külső értékelést;

– a tanuló helyével, feladatkörével, megterhelésével, motiválásával, iskolához, tanuláshoz való viszonyulásával kapcsolatos kérdéskomplexumot;

– a pedagógus személyiségét, társadalmi és anyagi helyzetét, a pedagógusképzést;

– az oktató-nevelő munka céljait, feladatait, tartalmi komponenseit, a tan-

tervkészítés módszertanát, a tantárgyak integrációját, az általános és a szakmai műveltségben bekövetkező változásokat, a termelőmunka helyét és szerepét, az oktatás kapcsolatát a termeléssel, az iskola és társadalmi környezetének kölcsönhatását;

– az oktatástechnológia és a különböző információhordozók alkalmazását, az individualizáció és differenciáció problematikáját;

– a nevelőmunkát különböző oldalról a nevelés tényezőinek hatásfokát, az internacionalizmus, a testvériség–egység szellemének megvalósulását stb.

Külön figyelmet kellene szentelni az oktatási rendszer hatékonyságának.

A felsorolt kutatási témák egy részét (kisebb részét) az országszerte kialakult kutatócsoportok már felölelték. Félő azonban, hogy túlnyomórészt csak egyes kulcskérdések tanulmányozására, kutatására vállalkoztak.

A rendelkezésre álló erők, feltételek és szükségletek figyelembevételével lehetne meghatározni, hogy milyen fontossági sorrendben és terjedelemben kellene a felsorolt (és nem említett) problémák és témák tudományos tanulmányozásához hozzájárulni. A kutatómunka kiszélesítésével párhuzamosan nagy erőfeszítésekre volna szükség a kutatás metodológiájának, módszertanának és szervezeti formáinak a tökéletesítéséhez. Azáltal, hogy a tudomány önmagát is fejlesztve, hatékonyabban járulna hozzá a törvényszerűségek, az ellentmondások és a fejlődésgátló akadályok felfedezéséhez az oktatásban és nevelésben, azt is érezhetőbben elősegíthetné, hogy a tudomány és az oktatás hatékony termelőerővé, a társadalmi fejlődés mind jelentősebb tényezőjévé váljék.

Ehhez nem elegendő csupán a tudományos kutatómunka fejlesztése, szükség van a tudományos eredmények, új felfedezések *terjesztésére (disszeminációjára) tereszzerű és tudatos gyakorlati alkalmazására*. Ezen a téren is sok a kifogásolnivaló, nagy a lemaradás. Vezető pozícióban levő pedagógusok is elismerik ezt, és egyesek mindjárt az okokra is rámutatnak. Főleg a gyakori átszervezéseket, átalakulásokat, a szervezeti forma változásait és az ebből eredő bizonytalansági tényezőket emlegetik. A pedagógiai vezetés igen alacsony foka egyes iskolákban és oktatási központokban bizonyosan a legnyomósabb gátlókok közé tartozik. A pedagógiai és pszichológiai szakszolgálatok létesítése az iskolákban feltehetően mind érezhetőbben fog hozzájárulni a helyzet javulásához ezen a téren.

A tudományos eredmények ismertetésében, terjesztésében az eddiginél sokkal fontosabb szerepet vállalhatnának magukra a televízió, a rádió, valamint a pedagógiai intézetek, az egyetemi karok, a pedagógiai főiskolák stb. Külön kiemelem a *kiadói tevékenység* szerepét ezen a téren, beleértve az elavulttá vált gyakorlat és elmélet felfedését, bírálatát is. Pedagógiai jellegű kiadványaink, elsősorban az eléggé nagyszámú pedagógiai folyóiratok ebből a szempontból jelentős szerepet tölthetnének be, erre azonban csak részben (inkább csak kis részt) és meglehetősen félénken vállalkoznak. Ez egyben a bíráló szellem fejletlenségét is tükrözi. A bírálatnak mindig építő jellegűnek kell lennie, ám az elavult elleni harcot is magába kell foglalnia. Az új és a régi, a korszerű és az elévült, a hasznos és haszontalan különválasztásához a pedagógiában gyakran hiányoznak a kritériumok, mert ehhez széles körű tájékozottságra és távlatokra van szükség.

Pedagógiai folyóiratainkból és lapjainkból gyakran hiányzik az új, bátor és önálló hozzáállás egy-egy probléma felvetéséhez és megvilágításához. Pedagógiai kiadványaink híven tükrözik az iskoláinkban és közoktatásunkban kialakult gondolkodási szintet, a szakmai és tudományos munka színvonalát. Ez pedig sok kívánnivalót hagy maga után. Gyorsabb fejlődésre, az alkotómunka erőteljesebb kibontakozására van szükség. Halaszthatatlanná vált az eddigi fejlődés és a jelenlegi helyzet tudományos felmérése, értékelése. Csak ilyen alapon lehetne a kiadói tevékenységet távlatokban is helyesen megalapozni és irányítani. A gazdaságosság szempontjából is igen időszerű kérdés: *mire és hogyan költik a rendelkezésre álló szűkös eszközöket – mennyiben megokoltak és ésszerűek ezek a ráfordítások.* Minden szerkesztőségnek és kiadóvállalatnak végeredményben meg kell okolnia a felhasznált (illetve igényelt) eszközök célszerűségét, be kell bizonyítania társadalmi indokoltságát. Ezt pedig elsősorban a kiadott folyóiratok, könyvek minőségével, pedagógiai értékével, az elmélet és gyakorlat fejlesztéséhez való hozzájárulásával lehet elérni. A kiadói tevékenységben is nagyobb felelősségre, tervszerűsége és összhangra volna szükség. Itt is nagyobb, termékenyebb együttműködést, ésszerű munkamegosztást lehetne megvalósítani minden szinten. Ez a más országokkal kialakított kapcsolatokra is vonatkozik. Ezáltal szélesebb lehetőségek nyílnának a nemzetközi együttműködésre, ami egyrészt az arra érdemes (számunkra hasznos) pedagógiai művek fordításában és jugoszláviai kiadásában jelentene előrehaladást, másrészt pedagógusaink és érdekelt intézményeink számára hozzáférhetővé válnának a pedagógiai, valamint a rokon tudományok legújabb vívmányai, a külföldi kutatások eredményei, az oktatásügyben végbemenő változásokból leszűrhető értékes tapasztalatok. Okos ember nemcsak a saját kárán és tapasztalatain, hanem a másokén is tanul.

Mivel segíthetnénk elő a kutatómunka fejlődését és a tudomány alkalmazását?

Ebben az irányban az utóbbi években tettünk bizonyos erőfeszítéseket. Ezeket kellene intenzívebbé tenni és kiszélesíteni.

A köztársasági és tartományi pedagógiai (oktatásfejlesztő) intézetekben, majd a községekben (regionális) pedagógiai intézetekben is folytatni lehetne a *tanulmányi osztályok* (munkarészlegek) kialakítását, illetve a meglévők bővítését. Bennük alosztályokat lehetne létesíteni egy-egy meghatározott kérdés (témakör) tanulmányozására, az egyes munkacsoportokban pedig specializált szakembereket és tudósokat (külső munkatársakat) alkalmazni. Mivel ezekben az osztályokban elsősorban elemző munka folyna, ami egyben a tudomány magasabb szintű alkalmazását is magában foglalja, szoros kapcsolatot kellene kiépíteniük a tudomány bázisaival (a pedagógiai, pszichológiai és más kutatóintézetekkel), valamint a kiemelkedő gyakorló pedagógusokkal, tanügyi tanácsosokkal, iskolavezetőkkel, tudósokkal. E célból rendelkezniük kellene az ilyen szakemberek nyilvántartásával – témakörök, illetve a szakemberek munka- (vagy) kutatási területei szerint. Az oktatásfejlesztő intézetek és ezek a tanulmányi osztályok jelentős szerepet játszhatnának az újabb kutatások kezdeményezésében, valamint a tudomány terjesztésében – megfelelő információk és ajánlatok kibocsájtása által.

Az utóbbi évtizedekben sokszor „visszasírtuk” már a hatvanas években megszüntetett *kísérleti és mintaiskolákat* (a kettő nálunk leggyakrabban „egybeolvadt”), de csak nemrég tettek bizonyos lépéseket ilyen iskolák, mint a pedagógiai kutatómunka fontos bázisainak, az újbóli létesítésére. A mintaiskolák amennyiben ilyeneket is létesítenek, elsősorban a tudomány terjesztését, alkalmazását, a különböző újítások (innovációk) bemutatását szolgálják.

Ilyen iskolákra vitathatatlanul szükségünk van, azonban fejlődésünknek egy valamivel magasabb fokán – remélhetőleg még ebben az évtizedben – el kellene érni, hogy oktatási-nevelési intézményeink jó része időlegesen valamilyen újítási törekvésnek vagy kísérletezésnek váljék a műhelyévé – melegágyává.

A tudományfejlesztés egyik legfontosabb előfeltétele – az erre fordított eszközök és a korszerűen szervezett, a gyakorlattal szoros kapcsolatban álló kutatóintézetek, kutatócsoportok (részlegek) mellett – a személyi tényező: a hivatása (vagy elhivatottsága) magaslatán álló *tudós* (tudományos munkatárs).

A megfelelő tudományos fokozattal rendelkezők (doktorok, magiszterek) száma évről évre jelentősen növekszik, csak hogy a pedagógiában ezen a téren is lemaradás tapasztalható (a múltban egyes pedagógiai karok ezt a fontos funkciójukat többé-kevésbé elhanyagolták), aminek a káros következményeit most érezzük. Nem elegendő azonban a tudósok, avagy potenciális tudósok számát mennyiségileg növelni (bár itt a mennyiség feltétlenül tartalmaz minőségi elemeket is, hiszen legmagasabb szintű, legösszetettebb munkát végző káderek képzéséről van szó). Itt a legfontosabb: minél tökéletesebben eleget tenni a minőségi követelményeknek. Nekünk manapság minél több *komplett*, a tudományt szívügyének tartó és azt fejleszteni képes tudósra, alkotóra van szükségünk, aki az alapvető intellektuális képességek, a kreativitás mellett bizonyos erkölcsi tulajdonságokat és attitűdöket is magában hordoz. Ezek közül a magas fokú lelkiismeretességet, felelősségérzést, önállóságot, bátorságot, a saját tudományos munkájával szemben is megnyilvánuló bíráló szellemet tartom a legfontosabbnak. Az e téren előforduló aggasztó jelenségek közül a legkárosabbnak viszont azt tartom, amikor egyesek a tudományos munkásságukat kizárólag saját érvényesülésük szolgálatába állítják, és amikor ez a társadalmilag annyira fontos, fejlődést meghatározó tevékenység a zsarolás és az „adásvétel” tárgyává, s öncélú munkává válik.

A pedagógia és általában a társadalomtudományok fejlesztésének alapfeltételei közül (az említettek mellett) a következőket emelem ki:

- a tudományos kutatómunka és kutatás eredményeinek követését és értékelését – a folyamatos követés és értékelés rendszerének kialakítását,
- a tudományos bírálat, illetve a tudomány bírálatának fejlesztését, valamint
- a tudomány és a politika közötti helyes viszony megalapozását.

Ez utóbbi kérdés már több elmélkedésnek és vitának volt a tárgya – egyik központi problémája. Elméletileg ezt a viszonyt már rég helyesen határozták meg. Kapcsolatukat a szoros együttműködésnek kellene jellemeznie. A tudomány jó alapot, támpontot nyújthat a politikának a fejlesztési stratégia kialakításában és megvalósításában, az egyes akciók és intézkedések elméleti megalapozásában, a döntéshozatalban. Ehhez azonban legalább két előfeltételre van szükség: 1) hogy a politika ezt a segítséget, támpontot valóban igényelje,

és 2. hogy a tudomány képes legyen funkciójának betöltésére. A tudomány több kiemelkedő képviselője (N. Pašić, R. Ratković és mások) felhívták a figyelmet arra a veszélyre (és gyakorlatra), hogy bizonyos technobürokratikus erők – amelyek gyakran a tudomány segítségével igyekeznek saját, többször igen kétes értékű elgondolásaikat alátámasztani – arra törekcsenek, hogy a tudományt a napi politikának rendeljék alá. Ennek sokszor igen káros következményei vannak. Az ilyen helytelen viszony kialakulásához két „félre” van szükség: aki ezt igényli, vagy erre a tudományt kényszeríti, és aki az ilyen alárendeltségi állapotot elfogadja, tolerálja. Tehát ebben is kifejezésre jut a „tudomány elkötelezettjeinek” erkölcsi arculata, önállósága. Az említett feltételek biztosítása és a megfelelő lékör kialakítása, valamint a tudomány nagyobb megbecsülése magával hozza ezeknek a kérdéseknek a megoldását is, és távlatot nyit majd nemcsak a tudomány, de a pedagógia gyorsabb fejlődésének is.

Harmadik stratégiai irányzat és cél: *A munka szabad cseréjére alapozott új társadalmi-gazdasági viszonyok kialakítása az oktatásban*

Ennek az alkotmányos elvnek az alkalmazásával a közoktatás a társadalmi reprodukció szerves részévé válik majd, és végre megvalósul az oktatás egyenjogú helyzete a társadalmi munkában. Ezt új értékek létrehozásával, a termelékenység növekedéséhez és az általános társadalmi fejlődéshez való hozzájárulásával, valamint a dolgozók, az emberek egyéni és közös képzési-nevelési szükségleteinek, igényeinek kielégítésével érheti el. Tehát a szabad munkacsere tökéletesebb alkalmazása magában hordozza az oktatás nagyobb hatékonyságáért és adaptivitásáért folyó harcot, erőfeszítéseket is.

Az ilyen viszonyok kialakítása sok akadályba és nehézségbe ütközik. Mindenekelőtt az ún. költségvetési mentalitás kiküszöbölésére kell törekedni az oktatás finanszírozásában, de ugyanakkor az e téren megnyilvánuló (más) ellentmondások és torzulások ellen is határozottabb harcot kell folytatni. A cél világosan áll előttünk: *az oktatás finanszírozásának, a jövedelemszerzésnek és elosztásnak olyan rendszerét kell kialakítanunk, amely amellett, hogy serkentőbb lesz, az intenzív oktatásfejlesztést is szolgálja.* Ez magában foglalja a szükséges tárgyi és nyagi feltételek biztosítását, a rendelkezésre álló, de fokozatosan növekvő eszközök előteremtését, és a *szolidaritás elvének* következtesebb alkalmazását – különösen az általános képzésben.

Az oktatásfejlesztés felsorolt alapvető stratégiai irányzatai és céljai mellett fel lehetne még sorolni néhány olyan, szintén igen fontos és időszerű célt, amely az ország egyes köztársaságainak, tartományainak és nagyobb régióinak sajátosságait, törekvéseit tükrözi.

A soknemzetiségű Vajdaságban, de Jugoszlávia más területein is, rendkívül jelentős, permanens jellegű fejlesztési célnak számít:

– *a nemzetiségi, és azon belül a nyelvi (anyanyelvi) egyenlőség mind tökéletesebb biztosítása az oktatásban és nevelésben.*

Ezen a téren, az alkotmányban lefektetett jogoknak megfelelően, nagyarányú fejlődést értünk el, de ugyanakkor sok akadályt kell leküzdeni a fejlődés

egyenletes és minden területere kiterjedő biztosítása céljából. Nemcsak az anyajelvi oktatás megvalósításáról van itt szó, hanem mindazoknak a feltételeknek – személyi és tárgyi feltételeknek (tankönyv, kézikönyv és más segédletek) – az előteremtéséről is, amelyek a teljes egyenjogúság megvalósításának a szerves részét képezik. Ez csak a helyzet, a fejlődés állandó követésével, a felmerülő kérdések mélyreható elemzésével, tanulmányozásával, valamint az összes érdekelt szerv és szervezet aktív részvételével, mozgósításával érhető el. Eddigi fejlődésünk ezt meggyőzően támasztja alá.

Fejtegetéseimben nem ölelhettem fel az oktatásfejlesztésnek minden mozzanatát, kérdését. A felsorolt célok és feladatok is igazolják a kérdés bonyolultságát és társadalmi jelentőségét. Mi sok nemes feladatot tűztünk magunk elé az új, humanizmussal áthatott öngazgatási viszonyok kialakításában, a szocializmus építésében. Manapság, eddigi tapasztalatainkon, nehézségeinken okulva, világosabban áll előttünk, mint bármikor a múltban, hogy egy ilyen társadalom megvalósításához, az öngazgatás sokkal fejlettebb fokozatának az eléréséhez *a mainál sokkal korszerűbb és minden szempontból hatékonyabb, társadalmi igényeinknek, szükségleteinknek megfelelő, gyorsabban fejlődő közoktatási rendszerre – oktatásra és nevelésre van szükségünk.*

Rezime

Strategije i važniji ciljevi razvoja obrazovanja

U okviru studijskih razmatranja problematike razvoja obrazovanja, autor u ovom svom radu obuhvata tzv. *unutrašnju odnosno pedagošku reformu* – promene do kojih treba da dođe u životu i radu vaspitnoobrazovnih organizacija, počev od predškolskih ustanova sve do fakulteta. Polazi od toga da je na tom polju zaostajanje veoma evidentno, stoga je pokretanje određenih akcija neodloživo. Osnovni strateški pravci delovanja su sledeći:

1. Izrada dugoročne strategije razvoja obrazovne tehnologije koja bi se realizovala po utvrđenim fazama.

2. Osavremenjivanje izrade planova i programa obrazovnovaspitnog rada, što uključuje u sebe i razradu sistema ciljeva i zadataka, svojevrsne taksonomije ciljeva i pretpostavlja obogaćivanje teoretskih postavki na kojima se razvoj na tom polju može bazirati. U okviru usmerenog (profesionalnog) obrazovanja važan zadatak predstavlja razgovetnije, smišljenije definisanje obrazovnih profila, na osnovu kojih se zatim izrađuju nastavni planovi i programi.

Za usavršavanje postojećih i za izradu budućih nastavnih programa navodi određene smernice i predlaže konkretne mere.

3. Povezano sa sistemom ciljeva i zadataka, neophodno je razraditi i utvrditi i sistem sredstava koji bi obuhvatio sva nastavnikova i učenička pomagala – sredstva rada.

4. Obezbeđivanje jednakih mogućnosti, šansi za napredovanje učenika u sistemu obrazovanja povezuje sa rešavanjem njihovih socijalnih problema, kao i sa borbom protiv ostataka dualizma u obrazovanju. Prihvatanje i primena tzv. kompenzacionog modela u školovanju učenika bi osetno doprinelo realizaciji tog cilja i podizanju efikasnosti obrazovanja.

U drugom delu svog rada obrađuje one strateške pravce i ciljeve daljeg razvoja obrazovanja kojima se obuhvataju važniji *subjektivni i objektivni uslovi*, neophodno za ostvarivanje gornjih ciljeva, i to:

- obezbedjivanje kvalitetnog nastavnika u rukovodilaca, povezano time izgrađivanje savremenog sistema obrazovanja i usavršavanja nastavnog i drugog osoblja.
- intenzivniji razvoj naučnoistraživačkog rada i izdavačke delatnosti i
- izgrađivanje novih društveno-ekonomskih odnosa, baziranih na doslednoj primeni slobodne razmene rada i principa solidarnosti u obrazovanju.

Resumee

Die Strategie und wichtigere Ziele der Erziehungsentwicklung

Im Rahmen der studiosen Untersuchung der Probleme der Erziehung, bearbeitet der Verfasser die sogenannte *interne Pädagogische Reform* – die Änderungen, zu denen im Leben und in der Arbeit der Erziehungs- und Bildungsorganisationen, von den Vorschuleinrichtungen bis zu den Fakultäten kommen. Er weist darauf hin, dass in diesem Gebiet die Rückständigkeit besonders evident und daher das Unternehmen einiger Aktionen, unaufschiebbar ist. Die grundlegenden strategischen Richtungen der Aktion sind die folgenden:

1) Die Ausarbeitung der langjährigen Strategie der Entwicklung der Bildungstechnologie, die laut gestellten Phasen realisiert werden soll.

2) Zeitgemässe Ausarbeitung der Pläne, der Bildungs- und Erziehungsarbeitsprogramme, die die Ausarbeitung der Ziele und der Aufgabensysteme enthalten und die besondere Taxonomie der Ziele und die Bereicherung der theoretischen Feststellungen voraussetzt, die, die Entwicklung in diesem Gebiet befürworten können. Im Gebiet der gelenkten (professionalen) Bildung, ist eine wichtige Aufgabe, die klarere durchdachte Definition der Bildungsprofile ausmacht, auf Grund dessen die Bildungspläne und Programme ausgearbeitet werden können.

Der Verfasser führt bestimmte Richtlinien vor und schlägt konkrete Unternehmungen, für die Vervollkommnung der bestehenden und die Ausarbeitung der zukünftigen Bildungsprogramme vor.

3) Mit dem System der Ziele und Aufgaben, soll auch die Bearbeitung und Feststellung des Systems der Mittel durchgeführt werden, das alle Hilfsmittel der Lehrer und der Schüler – Arbeitsmittel – enthält.

4) Die Versicherung der gleichen Möglichkeiten für den Fortschritt der Schüler im Bildungssystem, ist mit der Lösung ihrer sozialen Probleme verbunden, sowie mit dem Kampf gegen Reste des Dualismus in der Bildung. Die Annahme des sogenannten Kompensationsmodells in der Schulung, würde viel zur Realisation dieses Zieles und zur Effektivität der Bildung beitragen.

Im zweiten Teil seines Artikels, bearbeitet Der Verfasser die strategische Richtungen und Ziele der weiteren Bildungsentwicklung; die die wichtige *subjektive und objektive Bedingungen* die zur Erzielung dieser Ziele unentbehrlich sind usw:

- Sicherstellung des qualitativen Lehr- und Verwaltungspersonals. Damit eng verbunden die Ausarbeitung des zeitgemässen Bildungssystems, sowie die entsprechende Erziehung der Lehrer und anderer Personen.

- Intensivere Entwicklung der Vissenschaftsarbeit und der Publikationen.

- Die Entwicklung neuer gesellschafts-ökonomischer Verhältnisse auf Grund der Durchführung des freien Arbeitsaustausches und des Solidaritätsprinzips in der Bildung.